

SET Trebinje 2023: Distributivne mreže okosnica energetske tranzicije

Nastavljen trend smanjivanja gubitaka

str. 4

U toku priprema TS za uvođenje SCADA sistema

str. 5

Vrijednost koeficijenta povećana nakon duže od decenije

str. 24

IMENOVANJE

Miljan Mujović šef Službe za lokalno upravljanje mrežom Regiona 2

Miljan je rođen 1994. godine u Podgorici, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju sa diplomom "Luča". Tokom školovanja osvajao je brojne nagrade iz matematike na školskim, regionalnim i republičkim takmičenjima.

Na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta Crne Gore, studijski program: Energetika i automatika, diplomirao je 2016. godine. Iste godine bio je polaznik Vladinog programa stručnog osposobljavanja, prvo u Elektroprivredi Crne

Gore, a zatim u Sektoru za mjerenje CEDIS-a.

Radni angažman Miljan je započeo u januaru 2017. godine, u CEDIS-u, gdje je raspoređen na radno mjesto inženjera za upravljanje instalacijom, održavanje i razvoj AMM sistema u Službi za AMM Sektora za mjerenje. Od novembra 2018. godine bio je inženjer za održavanje komunikacionih veza u Službi za AMM, a od oktobra 2021. godine glavni inženjer za lokalno upravljanje mrežom u Službi za lokalno

upravljanje mrežom Regiona 2 Sektora za upravljanje.

Na poziciju šefa Službe za lokalno upravljanje mrežom Regiona 2 imenovan je 15. marta ove godine.

Miljan govori engleski i italijanski jezik.

INVESTICIJE

Najbolji put do kvalitetnog servisa

Crnogorski elektrodistributivni sistem nastavlja sa investicijama u unapređenje distributivne mreže i izgradnju novih elektroenergetskih objekata koja će doprinijeti dodatnom unapređenju kvaliteta i pouzdanosti napajanja korisnika električnom energijom, što je osnovni zadatak CEDIS-a na kojem je

svakodnevno angažovan veliki broj zaposlenih.

Tako je prethodnog mjeseca završena rekonstrukcija DV 35kV "Buljarica - Virpazar - Podgor", a u TS 35/10 kV "Igalo" ugrađena su dva nova transformatora, snage 8 MVA. Vrijednost ovih projekata je gotovo 360 hiljada eura. Trenutno je u toku rješavanje imovinsko -

pravnih odnosa za realizaciju projekta rekonstrukcije DV 35kV "Breza - Rijeka Mušovića" u koju će CEDIS uložiti oko 350 hiljada eura. Priprema se i projektna dokumentacija za izgradnju 35 kV kabla za uklapanje TS 110/35 kV "Lastva" u 35 kV mrežu, a vrijednost investicije iznosi 65 hiljada eura.

Na sekundarnoj mreži izgrađena je STS “Tići 2” u Herceg Novom i rekonstruisana MBTS “Masline 9” u Podgorici, u koje je uloženo blizu 50 hiljada eura. Takođe su završeni radovi na ugradnji reklozera i secesionera na pet 10 kV dalekovoda u bjelopoljskoj opštini („Tomaševo“, „Gubavač“, „Ivanje“, „Srđevac“ i „Rasovo“), vrijedni oko 420 hiljada eura, a osim u bjelopoljskoj, reklozera se trenutno ugrađuju i na tri 10 kV dalekovoda u barskoj opštini („Dupilo“, „Ostros“ i „Mrkojevići“) za koje je planirano da se izdvoji oko 300 hiljada eura.

U toku je, takođe, izgradnja STS “Kuside” u Nikšiću sa priključnim 10 kilovlotnim vodom i uklapanjem u NN mrežu (vrijednost radova oko 90.000 eura), dok se u Podgorici privodi kraju izgradnja dvije trafostanice naponskog nivoa 10/0,4 kV, čija je planirana vrijednost oko 120 hiljada eura. Od većih radova u februaru treba izdvojiti i izmještanje elektroenergetske infrastrukture u zoni rekonstrukcije dijela puta Podgorica – Tuzi, u koje će se uložiti oko 160 hiljada eura, te rekonstrukciju TS “CDU” u Baru i izgradnju NN mreže MBTS “Zmijica 1” u Herceg Novom.

Završava se postupak javnih nabavki za izgradnju 10 kV kablovskog voda i optičkog kabla od MBTS “Gornja Gorica 1” do MBTS “Vinopodrum” u Podgorici, kao i izgradnju STS “Dugonja Ubli” sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu, takođe u Podgorici, te adaptaciju niskonaponske mreže „Vergaševići“ u Bijelom Polju. Za ove investicije CEDIS će

izdvojiti preko 300 hiljada eura.

Trenutno je aktuelno i rješavanje imovinsko – pravnih odnosa za izgradnju šest trafostanica naponskog nivoa 10/0,4kV (tri u Podgorici i po jedna u Herceg Novom, Kotoru i Budvi), kao i izgradnju nadzemnog voda 10 kV “Dvostruki od TS35/10 kV Berane I - otcješni stub DV 10 kV za Lokve i Kaludru” u Beranama, te izgradnju tri 10 kV kabla u Kolašinu. Vrijednost ovih projekata je oko 900 hiljada eura.

U pripremi je projektna dokumentacija za projekte vrijedne preko dva miliona eura, a riječ je o izgradnji još 22 trafostanice naponskog nivoa 10/0,4kV širom konzuma, kao i o izgradnji podzemnog 10 kV kabla “Komanski most TS Beri” u Podgorici, “Zelenika Kovač – Zmijica” i “TS Topla – TS Prvoborac” u Herceg Novom, “MBTS Mugoša – BTS Klaonica” na Žabljaku, te izgradnji 35kV kabla “Kumbor – MBTS Zmijica” u Herceg Novom.

SEKTOR ZA MJERENJE

Nastavljen trend smanjivanja gubitaka

Za prva dva mjeseca ove godine gubici su za 1,11 procentnih poena manji nego u istom periodu prošle godine

Da se u CEDIS-u trude da održe rekordne rezultate u smanjenju gubitaka u distribuciji električne energije potvrđuju podaci za februar, koji pokazuju da je nastavljen trend njihovog smanjivanja koji je bio posebno izražen u prošloj godini, kada su gubici bili na istorijskom minimumu.

Naime, za prva dva mjeseca ove godine gubici su, uz povećanje preuzete energije, iznosili 12,72 odsto, što je za 1,11 procentnih poena manje nego za isti period prošle godine kada je procenat gubitaka bio 13,83 odsto. Preuzeto je 543,202,238 kWh električne energije, 24,966,923 kilovatsati više u odnosu na isti period prošle godine kada je preuzeta energija iznosila 518,235,315 kWh.

Gubici u februaru iznosili su 12,42 odsto, odnosno 0,58 procentnih poena manje nego u istom periodu prošle godine. Preuzeto je 266,400,323 kWh električne energije, 24,446,296 kilovatsati više u odnosu na preuzetu energiju za februar 2022. godine.

Bilježi se, dakle, kontinuirano smanjivanje distributivnih gubitaka, što se postiže odgovornim i konstantnim radom, a ušteda po tom osnovu za januar i februar ove, u odnosu na isti period prošle godine, iznosi oko 890 hiljada eura prema prosječnoj cijeni megavatsata na referentnoj HUPX berzi u iznosu od 147.51 eura.

U odnosu na 2021. godinu, ušteda za dva mjeseca je preko million eura, a u odnosu na 2020. nešto manje od milion i 300 hiljada eura.

Vaso Zeković, rukovodilac Sektora za mjerenje CEDIS-a, kaže da nije teško izračunati koliko novca odlazi u vjetar, ali je mnogo teže gubitke smanjiti. Za to su potrebni vrijeme, novac i sveobuhvatna borba protiv zloupotreba u korišćenju električne energije. Postignuti rezultati posebno dobijaju na značaju ukoliko se

KONTROLA MJERNIH MJESTA

imaju u vidu izraženi problemi sa nelegalnom gradnjom i nelegalnim priključenjima na distributivni sistem koji se negativno odražavaju na gubitke električne energije.

-Postojeća infrastruktura se neplanski opterećuje, čime se povećavaju troškovi za održavanje i znatno umanjuju efekti investicija. Na terenu, postupak otkrivanja i uvođenja nelegalnih priključaka u zakonom definisane okvire, predstavlja mukotrpan proces,

koji zahtijeva angažovanje značajnog broja zaposlenih, ali su rezultati vidljivi – kaže Zeković i dodaje:

- Za CEDIS, naročito u aktuelnim uslovima globalne energetske krize i višestruko većih cijena opreme za održavanje

elektromreže, navedene aktivnosti predstavljaju veliko finansijsko opterećenje. Već sam više puta rekao i ponoviću da borba sa ovim duboko ukorijenjenim i široko zastupljenim problemom zahtijeva veću sistemsku podršku kako bi se zaštitio taj nacionalni resurs, a električna

energija to svakako jeste.

Imajući u vidu navedene negativne aspekte, smatram da možemo biti ponosni na postignute rezultate. Trudićemo se da te rezultate održimo i da ih dodatno poboljšamo – istakao je Vaso Zeković.

U TOKU PRIPREMA TS ZA UVOĐENJE SCADA SISTEMA

U planu potpuna rekonstrukcija opreme u 15 trafostanica

Crnogorski elektrodistributivni sistem sprovodi aktivnosti na uvođenju SCADA sistema kao najsavremenijeg tehnološkog rješenja za distributivne kompanije koje se odnosi na upravljanje, analizu i optimizaciju mreže.

Trenutno je u toku priprema trafostanica naponskog nivoa 35/X kV za SCADA sistem koja podrazumijeva potpunu rekonstrukciju primarne opreme u njima i ugradnju komunikacione opreme - RTU, nakon čega će uslijediti obezbjeđivanje

i uspostavljanje pouzdanog sistema komunikacija sa pratećom opremom, a zatim priprema i ugradnja SCADA sistema u Dispečerskom centru.

Radovi na pripremi TS, kojima se postiže automatizacija i optimizacija ključnih parametara trafostanice i podiže nivo kvaliteta postrojenja, počeli su 06. marta u TS "Bioče" u Podgorici.

-SCADA sistem će se u prvoj fazi implementirati u 40 trafostanica naponskog nivoa 35/X kV, a ranije analize su pokazale da njih 15 nije u stanju da podrži ovaj napredni sistem – istakao je **Sreten Krstajić**, rukovodilac Sektora za održavanje 20 kV i 35 kV i

REKONSTRUKCIJA PRIMARNE OPREME

najavio drugu fazu u okviru koje će se vršiti obilazak i snimanje preostalih 80 trafostanica tog naponskog nivoa, a nakon toga uslijediće priprema onih za koje se ustanovi da nijesu spremne za implementaciju SCADA sistema.

Aktivnostima u TS „Bioče“ prethodili su, prema riječima Krstajića, određeni pripremni radovi da bi beznaponsko stanje kod korisnika bilo što kraće.

– Neki djelovi postrojenja pripremaju se i sklapaju u priručnoj radionici Sektora za održavanje 20 kV i 35 kV. Najznačajniji dio pripremnih radova odnosi se na ožičavanje i parametrizaciju savremenih digitalnih relejnih uređaja

UGRADNJA NOVE OPREME

koji rukovaocu u trafostanici omogućavaju uvid u sve najvažnije parametre sistema u realnom vremenu, kao i mogućnost komandovanja rasklopnom opremom, a u kasnijoj fazi projekta i sa staničnog računara, sve do konačne realizacije cjelokupnog projekta kada će sve komponente sistema biti spregnute na način koji omogućava daljinski nadzor i upravljanje iz Dispečerskog centra nad svim trafostanicama – ističe Krstajić i dodaje da se na terenu prvo završavaju trafoi 35 kV i 10 kV, jer je za te radove neophodno beznaponsko stanje.

– Demontira se stara oprema, kleme, releji, a zatim postavlja nova tabla i ugrađuje novi digitalni relej. Pored toga, mijenjaju se i kablovske veze, sve osim prekidača, jer su u TS „Bioče“ prekidači vakuumski. Gdje god budu maloljni prekidači, ugrađivaće se vakuumski koji su mahanički najjednostavniji prekidači snage, male su veličine, težine i antikondenzacije i njihove karakteristrike praktično ne zahtijevaju

ISPITIVANJE UZEMLJENJA

održavanje, a imaju veoma dug eksploatacioni vijek, zbog čega se u posljednje vrijeme intenzivno primjenjuju i potiskuju primjenu ostalih tipova prekidača – ističe Krstajić.

Nakon što zaposleni u Održavanju završe svoj dio posla, nastaviće se, kaže, sa ugradnjom optičkih kablova do komandne table na kojoj će biti RACK ormar. Kad se i taj dio završi, uklopničar će na računaru imati uklopno stanje svake ćelije pojedinačno.

Krstajić navodi da je u planu da se radovi u svih 15 trafostanica, od kojih je deset na Primorju, završe do kraja godine, s tim što će nakon „Bioča“ intenzivirati aktivnosti na Primorju da bi se što više uradilo do kraja maja, odnosno prije početka turističke sezone, kada aktivnosti za koje je neophodno beznaponsko stanje nijesu moguće.

-Koliko će radovi trajati zavisi od broja ćelija na 35kV i 10kV nivou. Nastavićemo da u radionici pripremamo table da bi korisnici što kraće bili u beznaponskom stanju. Inače, do sada nije rađena potpuna rekonstrukcija DC napona i veza u ovim objektima, pa su benefiti višestruki – zaključio je Sreten Krstajić.

Da se maksimalno iskoristi beznaponsko stanje

U sklopu pripreme trafostanica ekipa iz Službe za održavanje TS 35/X kV i kablova u sastavu: glavni inženjer **Filip Asanović**, inženjer 1 **Dražen Topalović**, elektromonteri **Milinko Vojvodić**, **Komnen Spajić**, **Dragan Zlajić** i **Marko Dujović** demontirala je 06. marta staru operemu i ugrađivala novi digitalni relej. Grabili su da tog dan urade što više i maksimalno iskoriste beznaponsko stanje. Raduje ih potpuna rekonstrukcija opreme u ovom važnom elektroenergetskom objektu,

PARAMETRIZACIJA RELEJA

odnosno digitalizacija i automatizacija objekata koja će u znatnoj mjeri povećati sigurnost i kvalitet snabdijevanja i skratiti beznaponske pauze, te olakšati održavanje trafostanica.

Toga dana uporedo sa njima radile su i kolege iz Službe za ispitivanje trafostanica - glavni inženjer **Milovan Mitrović** i tehničari **Đorđe Lazarević**, **Špiro Klikovac**, **Nemanja Vojvodić** i **Gojko Danilović** koji su demontirali stare NN ormare i ugrađivali novi AC i DC razvod, kao i novi ispravljač i AKU bateriju. Maksimalno su uskladili aktivnosti i bilo je lijepo vidjeti kako TS dobija novo ruho.

Tu su i glavni inženjer **Miljan Nenadić**, inženjer **Miloš Božović**, tehničar **Miroslav Krkeljić** i elektromonter **Igor Šćepanović** iz Službe relejne zaštite. Oni su u cilju efikasnijeg obavljanja posla, u radionici CEDIS-a na već pripremljenim montažnim

pločama od strane zaposlenih u Sektoru za održavanje objekata uradili šemiranje. Prethodno se u prostorijama Službe za relejnu zaštitu izvršila

parametrizacija mikroprocesorskih zaštitno - upravljačkih uređaja (releja), kao i ispitivanje njihovih zaštitnih funkcija. Pored toga, u saradnji sa kolegama iz Službe za održavanje TS 35/x kV i kablova radilo se na pripremi šema vezivanja, koje služe kao polazna tačka

PRIPREMA ŠEMA

za šemiranje tabli u radionici. Tek kada se sve pripremi, na red dolazi ugradnja u samim objektima.

Ivica Spajić iz Bravarske radionice pripremao je postolja za nove NN ormare, a **Miloš Božović** i **Andrija Vukićević** iz Službe za ispitivanje i održavanje sistema uzemljenja ispitivali su uzemljenje objekta radi otklanjanja eventualnih nedostataka. Svi zajedno vrijedno su radili na podizanju nivoa kvaliteta postrojenja za predstojeću implementaciju SCADA sistema.

U TOKU REMONT TS 35/X KV

Sistemsko i kontinuirano održavanje važno za sistem

U cilju advekatne pripreme za početak ljetnje turističke sezone intenziviraju se aktivnosti na pripremi elektroenergetske mreže za drugačije eksploatacione uslove i povećan broj korisnika u ljetnjem periodu

U Sektoru za održavanje 20 kV i 35 kV trenutno je u toku redovan remont trafostanica 35/X kV koji se sprovodi svake godine u cilju podizanja njihove pogonske spremnosti na viši nivo, ali i radi kontinuiranog, planskog i sistemskog održavanja ovih veoma značajnih elektroenergetskih objekata u sistemu CEDIS-a.

Tako su zaposleni u Službi za održavanje TS 35/X kV i kablova ovih dana fokusirani na reviziju i remont opreme

u postrojenjima na području primorskih opština kako bi ih što bolje pripremili za ljetnju turističku sezonu i povećana opterećenja.

- Ekipe predano i posvećeno pristupaju realizaciji svih planiranih poslova za ovu godinu. Na napojnim distributivnim trafostanicama planiranom dinamikom obavlja se revizija opreme radi poboljšanja njenih karakteristika koja obuhvata aktivnosti na pregledu, reviziji, remontu i zamjeni

prekidača i ostale opreme u postrojenjima. Na taj način produžava se radni vijek svih elemenata trafostanica. Iako obim radova podrazumijeva reviziju velikog broja polja i pripadajuće primarne opreme, planirane aktivnosti će se završiti do početka ljetnje turističke sezone na svim turističkim područjima – kaže šef Službe **Boris Babović**.

Prema njegovim riječima, realizacija aktivnosti na povećanju kvaliteta i sigurnosti napajanja korisnika uoči ljetnje turističke sezone, počela je u januaru zamjenom starih malouljnih prekidača vakuumskim prekidačima visoke pouzdanosti u postrojenju TS „Sutomore“. Takođe je u toku priprema za zamjenu starih prekidača na 35 kV naponskom nivou u postrojenjima „Veliki Pijesak“ u Ulcinju i „Topolica“ u Baru.

-Zaposleni u Službi su, kroz planove održavanja, u prethodnom periodu zamijenili veliki broj malouljnih prekidača, a nastavljajući ovom

REVIZIJA OPREME POBOLJŠAVA KARAKTERISTIKE TS

dinamikom, u naredne dvije godine u svim poljima na 35 kV naponskom nivou, kojih ima preko 500, ugradiće se novi prekidači – istiće Babović.

U toku februara završena je, dodaje on, revizija i remont primarne opreme u trafostanicama 35/10 kV koje se nalaze na području Herceg Novog (TS „Igalo“, TS „Bijela“, TS „Herceg Novi“, TS „Topla“, TS „Baošići“, TS „Kumbor“, TS „Klinci“), Tivta (TS „Račica“, TS „Tivat“, TS „Pržno“) i Kotora (TS „Morinj“, TS „Risan“, TS „Dobrota“, TS „Grbalj“ i TS „Škaljari“).

Planirani radovi u martu obuhvatli su reviziju i remont opreme u devet postrojenja na području Bara (TS „Čanj“,

TS „Sutomore“, TS „Topolica“, TS „Končar“, TS „Veliki Pijesak“, TS „Virpazar“, TS „Popovići“, TS „Ostros“ i TS „Stari Bar“) i pet na području Ulcinja (TS „Grad“, TS „Velika Plaža 1“, TS „Velika Plaža 2“, TS „Novi Ulcinj“ i TS „Vladimir“).

-Do početka turističke sezone završice

se radovi i u postrojenjima 35/10 kV na području Budve (TS „Lazi“, TS „Rozino“, TS „Dubovica“, TS „Miločer“, TS „Bečići“, TS „Buljarica“, TS

„Petrovac“), kao i preostali trafostanicama tog naponskog nivoa na području Bara (TS „Sotonići“, TS „Brčeli 1“, TS „Brčeli 2“, TS „Bukovik“, TS „Bijele Poljane“) – informiše naš sagovornik.

Pored navedenih aktivnosti, zaposleni u ovoj službi angažovani su i u situacijama

ZAMJENA ULJA U KOMORAMA PREKIDAČA

kada usljed promjena na mreži nastaju kvarovi koji se moraju urgentno otkloniti, a aktivno učestvuju i u realizaciji investicionih projekata koji su izuzetno važni za funkcionisanje elektrodistributivnog sistema.

-Aktivno učestvujemo u investicionom projektu rekonstrukcije trafostanica 35/10 kV u okviru pripreme za implementaciju SCADA sistema u opštinama Ulcinj, Bar, Budva, Kotor i Herceg Novi (trafostanice „Grad“, „Vladimir“, „Velika Plaža 1“, „Velika Plaža 2“, „Čanj“, „Stari Bar“, „Lazi“, „Miločer“, „Grbalj“ i „Igalo“).

Takođe, nedavno je pod nadzorom naših inženjera u TS „Igalo“, TS „Dobrota“, TS „Velika Plaža 2“ i TS „Novi

PODMAZIVANJE MEHANIZMA PREKIDAČA

Obod“ realizovan i investicioni projekat zamjene energetskih transformatora 35/10 kV, snage 8 MVA, odnosno ugrađeni su novi savremeni transformatori sa sniženim

gubicima, koji ispunjavaju zahtjeve energetske efikasnosti.

Neposredno pred početak i u toku trajanja ljetnje turističke

sezone ekipe će vršiti obilaske postrojenja, termovizijsku kontrolu opreme, uz organizaciju stalnih dežurstava na operativnom nivou – zaključio je Boris Babović.

Podmladena TS „Topolica“

Ekipa Službe za održavanje TS 35/X kV i kablova u sastavu : **Goran Filipović**, elektromonter 1, **Miloš Boričić** elektromonter 2, **Nikola Tatar** elektromonter 2 i **Dragan Zlajić**, elektromonter 3 radila je 09. marta na reviziji opreme u TS “Topolica” u Baru, a uslove za te aktivnosti obezbjeđivao im je uklopničar u postrojenju **Petar Bokan**.

Obišli smo ih u društvu sa **Borisom Babovićem** dok su završavali reviziju 35 kV postrojenja koja je rađena u beznaponskom stanju.

Podsjećaju da je riječ o elektroenergetskom objektu koji je izuzetno značajan za napajanje korisnika sa područja grada pod Rumijom, a njegova specifičnost je veliki broj polja sa malouljnim prekidačima, što iziskuje angažovanje na zamjeni ulja u komorama prekidača, kao i podmazivanju mehanizama prekidača koji su odavno u eksploataciji. Time se poboljšavaju karakteristike prekidača, povećava njihova pouzdanost, a produžava im se i radni vijek.

-Prvo radimo reviziju 35 kV postrojenja da što bolje i efikasnije iskoristimo beznaponsko stanje, a zatim ćemo uraditi i reviziju 10 kV postrojenja. Isključivaćemo naizmjenično po polju, da bi korisnici što kraće bili bez napajanja električnom energijom – ističu.

Svjedočimo vrlo stimulatívnoj radnoj atmosferi koju odlikuju nesebična sardnja i kolektivan duh. I u ovoj situaciji mogla se osjetiti ta zajednička nit koja spaja ljude iz CEDIS-a.

-Na prvom mjestu nam je uvijek bezbjednost, zato nastojimo da maksimalno ispoštujemo mjere zaštite na radu i sačuvamo se od eventualne greške. Podržavamo i čuvamo jedan drugog, a od velike pomoći je što smoiskusni u poslu, odlično poznajemo svaki objekat - kažu naše vrijedne kolege.

Toga dana završili su i remont malouljnih prekidača, ispuštanje starog i dosipanje novog ulja kao izolacionog medijuma za gašenje luka unutar polova prekidača na 10 kV strani. Oni su i ovom prilikom pokazali spretnost i efikasnost.

SLUŽBA ZA ODRŽAVANJE DV 35 KV

Realizacija Plana uslov za sigurno napajanje

Kada se na vrijeme otklone uočeni nedostaci na stubovima i provodnicima značajno se povećava pouzdanost dalekovoda

Radovi na godišnjem remontu dalekovoda naponskog nivoa 35kV počeli su odmah nakon novogodišnjih praznika, kada su intenzivirane aktivnosti na Primorju u cilju što bolje pripreme ovih elektroenergetskih objekata za ljetnju turističku sezonu, kada uslovi za rad zahtijevaju njihovu punu pogonsku spremnost.

To je doprinos CEDIS-a i podrška sezoni, jer kada se na vrijeme otklone uočeni nedostaci na stubovima i provodnicima, kao što su nedostatak pozicija stubova, oštećenja provodnika i izolatorskih lanaca, značajno se povećava pouzdanost dalekovoda.

Do kraja marta vrijedna ekipa Službe za održavanje DV 35 KV uspjela je da završi remontne radove na dalekovodima "Tivat Kotor", "Grbalj Pržno", "Risan Morinj", "Bar Sutomore", "Sutomore Đurmani", "Đurmani Čanj", "Virpazar Buljarica", "Velika

Plaža 1", "Velika Plaža 2" i "Kodra Grad".

-Ugrađivane su nedostajuće pozicije stubova koje su otuđene sa objekata u prethodnom periodu, što predstavlja veliki problem za kompaniju, jer počinioци tih djela direktno ugrožavaju stabilnost stuba i bezbjednost objekta, a na prvom mjestu, ugrožavaju svoj život i remete uredno napajanje električnom energijom – kaže inženjer **Đorđije Ostojić**.

Pored toga, mijenjali su, prema njegovim riječima, i oštećene stubove i dotrajalu ovjesnu opremu, te raskresivali trase dalekovoda. A potvrda da zimi uvijek ima i vanrednog posla stigla je krajem januara i početkom februara, kada su otklanjali havarije, izazvane nevremenom, na više objekata koji su

pretrpjeli brojna oštećenja. Planirani radovi na Primorju završiće se do maja, kada će se fokusirati na centralni dio države.

-U planu je zamjena 30 - tak starih armirano - betonskih stubova novim čelično - rešetkastim stubovima na DV "Cetinje Čevo" koji je jedan od najstarijih nadzemnih vodova u Crnoj Gori. U toku je, takođe, rješavanje imovinsko pravnih sporova u trasi dalekovoda

“Zagorič Gornja Zeta”, gdje treba da se zamijeni 10-tak armirano - betonskih stubova novim čelično- rešetkastim stubovima u cilju stabilnijeg napajanja prostranog konzuma opštine Zeta.

Planirano je i da se zamijene dotrajali provodnici novim provodnikom većeg presjeka na 35 kV dalekovodu “Čevo Lastva Čevska” – istakao je Ostojić.

Usklađenost u obavljanju radnih zadataka je važan uslov da se svaki posao završi u roku, naravno uz brigu o kvalitetu izvedenih radova i bezbjednosti naših zaposlenih. U tom smislu krug planiranih radova zatvoriće se remontima dalekovoda na sjeveru države koji će se ljetos pripremati za rad u zimskim uslovima, kada su česte prirodne stihije koje je vrlo teško kontrolisati.

MIJENJA SE I OVJESNA OPREMA

Dobra organizacija najvažnija

Realizacija Plana remonata DV 35kV hvata zamah. Nastoji se da se svi poslovi urade kvalitetno i u zadatim okvirima.

Radovi na DV 35kV “Buljarica Virpazar Podgor” bili su u punom zamahu kada smo 14. marta obišli ekipe ove službe na njihovom radnom mjestu sljedećih 20 - tak dana.

Lijep, vedar dan pa nastoje da na terenu urade što više. Treba izvući pozicije i opremu uz 300 metara uspona, montirati stub, visine 16 metara i težak dvije tone, a zatim i ovjesnu opremu. Veliki je to posao na izuzetno teškom i krševitom terenu, gdje se za kopanje rupa za temelj stuba mora koristiti eksploziv, a za svaki stub pojedinačno potrebno je šest do sedam kubika betona.

Ali oni koji nose znatan dio tereta u lancu proizvodnje električne energije nikada se ne žale. Kažu da samo rade svoj posao i da je bilo i mnogo težih zadataka, kad se radilo u izuzetno nepovoljnim vremenskim uslovima, u žurbi i pod opterećenjem.

Svakodnevno su na terenu, jer kontinuirana isporuka električne energije može da se obezbijedi samo uz

UGRADNJA STUBA NA DV “VIRPAZAR BULJARICA PODGOR”

dobro održavanje mreže a u njihovoj nadležnosti je 95 dalekovoda, na kojima je raspoređeno preko sedam hiljada stubova, odnosno četiri ekipe, stacionirane u Podgorici, Bijelom Polju, Pljevljima i Kotoru, brinu o 900 kilometara dalekovodne mreže.

Kažu nam da na ovom dalekovodu mijenjaju sedam zateznih stubova, izgrađenih prije gotovo sedam decenija, novim zateznim C3 stubovima na kojima se ugrađuje i optički kabl za prenos signala koji se montira na provodnik duž voda i ima dvostruku ulogu. Pored prenosa

-Sa ovog dalekovoda napajaju se i crpne stanice za cetinjski i budvanski vodovod, zbog čega je ograničeno beznaponsko stanje, pa se dovijamo sa alternativnim napajanjem, što nam znatno otežava organizaciju i zbog čega smo maksimalno angažovani da bi što prije završili planirani posao –

Milorad Rončević, Željko Popović, Đole Mitrić, Mihailo Mitrić, Radovan Jasnić, Nikola Matović i Aleksandar Jokić.

podataka, služi i za zaštitu, što je ranije bila funkcija dozemnog užeta.

Usput vrše i raskresivanje trase i zbog sigurnosti voda i otklanjanja opasnosti od djelovanja napona na mjestu zemljospoja polažu uzemljenja za nove stubove.

ističu naše kolege. Zahvaljujući visokom radnom moralu svoj posao rade bez pogovora. Tu su inženjer **Đorđije Ostojić**, tehničari **Ranko Terzić** i **Janko Koprivica** i monter **Milan Perović**, **Srđan Petranović**, **Andrija Femić**, **Goran Kuveljić**, **Ratko Mihailović**, **Vladimir Stešević**,

Ne pada im teško čak ni svakodnevno dežurstvo, tj. obaveza da se u slučaju havarije ili druge potrebe odazovu i nakon napornog radnog dana. I uz to su uvijek vedri i pozitivni, pa im radni i drugarski dani, ispunjeni poslom, brzo teku.

SEKTOR ZA ODRŽAVANJE OBJEKATA UREĐUJE POSLOVNE PROSTORIJE

Prijatan radni ambijent podstiče motivaciju

Crnogorski elektrodistributivni sistem konstantno ulaže u svoje objekte sa punom sviješću o stalnom unapređenju uslova rada zaposlenih. Opsežnim renoviranjem i velikim investicionim ulaganjima riješeni su brojni problemi koji datiraju od ranije.

Naime, naši zaposleni i prostor u koji dolaze i naši korisnici umnogome reprezentuje i gradi prepoznatljiv korporativni identitet i imidž koji svaka uspješna kompanija njeguje i konstantno unapređuje u uslovima modernog poslovanja. Stoga je prošle godine, nakon što je 28. februara usvojena Procedura o održavanju, adaptaciji,

rekonstrukciji poslovnih i elektroenergetskih objekata i izgradnji poslovnih objekata, otvoreno čak 506 radnih naloga koji se prvenstveno odnose na pružanje domarskih usluga.

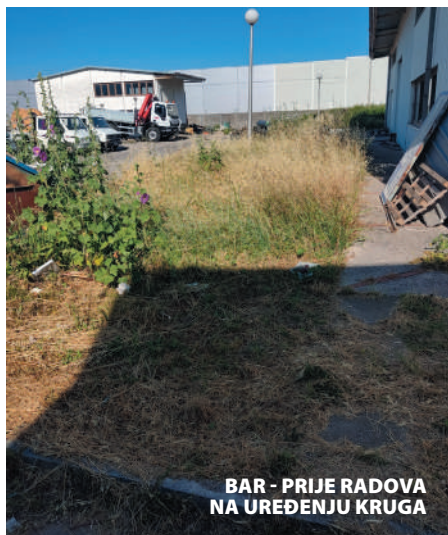
Od većih projekata **Vojin Blagojević**, rukovodilac Sektora za održavanje objekata, izdvaja renoviranje prostorija Sektora za unapređenje poslovanja i inovativne tehnologije u Podgorici, kao i adaptaciju prostorija Službe za održavanje Regiona 2 u Podgorici, gdje je smještena ekipa za održavanje TS i kablova.

-Pored toga, izgrađen je magacin za demontirani

materijal u krugu poslovnog prostora CEDIS-a u Radanovićima, uređen krug oko poslovnih zgrada CEDIS-a u Baru, kao i krug oko TS "Podi" u Herceg Novom, te izgrađene dodatne kancelarije u TS 35/10 kV "Centar" u Podgorici za potrebe Sektora za pristup mreži – navodi Blagojević

Nakon krećenja, poslovna zgrada u Rožajama je prosto sinula, pokošen je i očišćen krug oko naših trafostanica naponskog nivoa 35/10kV, kao i oko poslovnih objekata u Podgorici, Baru, Budvi, Radanovićima, Nikšiću, a razlika u odnosu na pređašnje stanje je vidljiva. To je, kaže Blagojević, zahtjevan posao jer se mora angažovati teška mehanizacija. U Baru je npr., iz kruga poslovnih i magacinskih objekata na deponiju transportovano preko 1.600 metara kubnih raznog otpadnog materijala.

-Na našu inicijativu, a uz podršku menadžmenta, nabavili smo rabljeno multifunkcionalno vozilo na koje je na našu ideju nadograđena dizalica,

BAR - PRIJE RADOVA
NA UREĐENJU KRUGA

POSLIJE RADOVA

niskonoseća platforma sa rampom za utovar vozila koja se hidraulički izvlači i stabilizuje i vitlo i graničnik za osiguranje tereta i mašina koje se prevoze. Trenutno je angažovano za prevoz, utovar i istovar mašina za vuču užadi na dalekovodima i još nijedan dan nije bilo van upotrebe, a u mogućnosti smo da prevozimo građevinske mašine i naša vozila, stubove – kaže Blagojević.

Prema njegovim riječima, trenutno je u toku realizacija nekoliko većih poslova. Riječ je o izradi ograde i dodatnog magacinskog prostora u Centralnom magacinu u Podgorici, kao i renoviranju prostorija stare stolarske radionice u krugu CEDIS-a na Bulevaru Stanka Radonjića u Podgorici, gdje će kancelarijski prostor i priručna radionica služiti za skladištenje i popravku namještaja. Renovira se „kućica“ u koju će se, nakon završetka radova i stvaranja adekvatnih uslova za boravak, smjestiti ekipe

za održavanje nadzemnih vodova Regiona 2. Na toj lokaciji u završnoj fazi je i adaptacija bivše mehaničke radionice i nabavka opreme za autoservis, gdje će se servisirati putnički i teretni vozni park CEDIS.a, a instaliraće se i nekoliko kabina za samouslužno pranje vozila.

Dobra vijest je i da se renoviraju kancelarije i poboljšava ambijent u poslovnoj zgradi u Beranama za potrebe Službe za upravljanje mrežom Regiona 3, gdje će se na ulazu u zgradu izgraditi i portirnica za smještaj zaštitara.

U narednom periodu u planu je, kako je kazao, čišćenje i uređenje kruga oko preostalih poslovnih prostorija, kao i saniranje u nevremenu oštećenog krova Centralnog magacina u krugu bivše Elektrogradnje.

Počće, takođe, izgradnja poslovne zgrade CEDIS-a na Žabljaku i izrada priručnih

PLANOVI

U narednom periodu radiće na izradi procedura u cilju funkcionalnijeg djelovanja i bolje međusektorske saradnje, kao i na novoj organizaciji Sektora i definisanju radnih mjesta koja će omogućiti izvođenje mnogih poslova u sopstvenoj režiji, a time i znatnih ušteda za kompaniju.

Pored toga, izvršiće se pregled svih objekata i postrojenja sa aspekta statičke sigurnosti, stanja instalacija i opreme, energetske efikasnosti, prikupliti projektna dokumentacija izvedenog stanja, izraditi na osnovu snimanja objekata na licu mjesta, a uradiće se i fotoelaborati i arhivirati prikupljena građa u adekvatnu bazu podataka. Nakon toga daće se konkretna tehnička rješenja za produžetak eksploatacionog vijeka svih objekata.

Planiraju da opreme i kadrovski osposobe radionicu za proizvodnju metalnih konstrukcija kako bi u budućnosti dizajnirali, projektovali, proizvodili i atestirali željezno-rešetkasti stub za 35 kV mrežu u skladu sa našim geografskim, klimatskim i elektroenergetskim potrebama.

Kroz djelatnost Sektora značajno bi se povećala pogonska spremnost a kroz preuzimanje određenih poslova i značajna ušteda za Društvo.

magacina za demontirani materijal u Beranama, Mojkovcu i Herceg Novom, kao i sanacija ograde oko stare TS „Rudeš“ u Beranama koja služi kao spoljnji magacinski prostor. Predstoji raspisivanje javnog poziva za izgradnju

skladišta u Nikšiću za potrebe Službe za logistiku.

Pored navedenog, u mogućnosti su da pružaju i usluge Bravarske radionice, u kojoj se na zahtjeve Održavanja izrađuju i isporučuju čelično - rešetkasti stubovi, razne konzole, šarafi i drugi gotovi proizvodi. U njoj se, takođe, izrađuju police, kavalete, razne

trafostanica 35/10kV za implementaciju SCADA sistema.

-Nastojimo da gdje je god moguće, u cilju smanjenja troškova posao završimo u sopstvenoj režiji (krečenje, podopolagački radovi, domarske usluge). Za nepune dvije godine urađeni su brojni poslovi, u skladu sa važećim

vrste kutija za karoserije vozila i slično, a aktivno učestvuju i u Projektu pripreme

standardima i tehničkim propisima, uz redovnu kontrolu svake pozicije radova, a vodilo se računa i o energetske efikasnosti. Tako je znatno povećana pogonska spremnost, uz uštedu za kompaniju kroz preuzimanje određenih poslova – kaže naš sagovornik i dodaje:

-Cilj je da svi naši zaposleni borave u prostoru u kojem mogu da se u potpunosti fokusiraju na ispunjavanje radnih zadataka. Uređene kancelarije i prijatan ambijent podstiču motivaciju za rad i osjećaj pripadnosti zajednici.

ENERGETSKA EFIKASNOST STRATEŠKI PRIORITET CEDIS-A

U energetske efikasne projekte uložena ogromna finansijska sredstva

Nezapamćena nestabilnost na tržištu energenata dodatno je stavila u fokus efikasno korišćenje energetskih resursa, i to kao imperativ u finasijskom, ali i u etičkom i kulturološkom smislu, budući da štednja resursa predstavlja odgovoran odnos prema životnoj sredini i budućim generacijama.

CEDIS godinama ulaže ogromna finansijska sredstva u energetske

efikasne projekte. Samo u implementaciju Projekta modernizacije mjerenja i daljinskog očitavanja potrošnje električne energije uloženo je više od 100 miliona eura. Ugradnjom preko 340 hiljada elektronskih brojila i implementacijom sistema „pametnog“ mjerenja potrošnje u preko 80 odsto konzuma realizovani su ciljevi, sadržani u pravnim aktima Evropske unije, premašen prosjek zemalja članica EU i

ostvarena vodeća pozicija u regionu. Trenutno je aktuelan Projekat proširenja III faze u okviru kojeg je predviđena ugradnja dodatnih 20 hiljada novih elektronskih brojila.

Podsjećamo da su zahvaljujući implementaciji sistema „pametnog“ mjerenja i upravljanja potrošnjom i intenzivnim aktivnostima na terenu u pravcu suzbijanja neovlašćenog korišćenja električne energije, gubici

na mreži, koji su 2012. godine iznosili 20,13 odsto, do 2022. godine svedeni na 11.62 odsto, što predstavlja uštedu vrijednu preko 60 miliona eura.

Pored toga, u CEDIS-u su u toku i opsežne pripremne aktivnosti na implementaciji „pametnih mreža“ (SMART GRID) u elektrodistributivni sistem, što podrazumijeva uspostavljanje SCADA/ADMS sistema za daljinsko upravljanje u distributivnim trafostanicama (110/35kV, 110/20kV, 110/10 kV, 35/10 kV) crnogorskog konzuma. Priprema trafostanica za uvođenje SCADA sistema počela je 06. marta, a preduzete su i aktivnosti u pravcu pripreme tenderske dokumentacije za neophodne nabavke za sprovođenje projekta. Planirana vrijednost projekta uvođenja SCADA sistema je oko 25 miliona eura, uz projekciju da će nakon implementacije biti ostvareno dodatno suzbijanje gubitaka na mreži, čime se ostvaruju milionske uštede, naročito u perspektivi globalne nestabilnosti na tržištu energenata.

- Investicije u energetske efikasne projekte, naročito u „sistem pametnog mjerenja“ pozicioniraju nas kao regionalne lidere. Takođe, sa ostvarenih 80 odsto konzuma integrisanog u

sistem pametnog mjerenja, u odnosu na prosjek EU koji je na nivou od 56 odsto, pozicioniramo se visoko i u evropskim okvirima. Osim toga, iz mjeseca u mjesec ostvarujemo najniže nivoe gubitaka ikada izmjerene u elektrodistributivnom sistemu Crne Gore i užurbano krećemo u implementaciju „pametnih mreža“, što će dodatno optimizovati tokove električne energije kroz distributivni sistem. Dovoljno govori i činjenica da je značajan dio novca za sprovođenje ovih „zelenih projekata“ obezbijeđen putem aranžmana sa EBRD. U CEDIS – u ćemo nastojati da u najkraćem roku elektrodistributivni sistem Crne Gore transformišemo u jedan od energetski efikasnijih u Evropi, a imajući u vidu postignuto, na dobrom smo putu – kazao je izvršni direktor **Vladimir Čađenović** povodom Svjetskog dana energetske efikasnosti koji se obilježava 05. marta.

Osim navedenog, Sektor za unaprijeđenje poslovanja i inovativne tehnologije, između ostalog, konstantno sprovodi aktivnosti u pravcu optimizacije potrošnje električne energije u poslovnim objektima kompanije, daje smjernice i podršku u implementaciji projekata koji imaju za cilj primjenu inovativnih rješenja

sa ciljem povećanja stepena energetske efikasnosti.

- U CEDIS-u smo započeli aktivnosti na zamjeni energetski neefikasnih uređaja, takođe i postepeno inoviranje voznog parka i nabavili određeni broj vozila na električni pogon. Radimo konstantno i na edukaciji zaposlenih kako bi električnu energiju, kancelarijski i ostali materijal koristili na najoptimalniji način. Prijavili smo 118 objekata za projekat Elektroprivrede Crne Gore „Solari 5000+“ za ugradnju solarnih panela na krovovima poslovnih objekata i trafostanica čime će potrošnja energije u tim objektima biti dodatno optimizovana. Zahvaljujući preduzetim aktivnostima ukupna potrošnja električne energije CEDIS-a u 2022. godini smanjena je za čak 160.000 kilovatsati u odnosu na prethodnu, 2021. godinu – istakao je **Dušan Boričić**, rukovodilac Sektora za unaprijeđenje poslovanja i inovativne tehnologije.

Energetska efikasnost, dakle, ostaje ključni prioritet i u našoj kompaniji jer su mnogostruke koristi od njenog poboljšanja, zbog čega je neophodno da se konstantno investira u efikasnu upotrebu resursa i energetske efikasne prakse i tehnologije.

SAMIT ENERGETSKE BUDUĆNOSTI – SET TREBINJE 2023

Regionalno povezivanje u energetici ključno

Formiranje svojevrsne solidarne energetske zajednice dobilo punu podršku na SET-u, jer je neophodno zajedničko djelovanje cijelog regiona i uključivanje struke i nauke u rješavanje aktualnih problema u energetske sektoru i iznalaženje najboljeg načina za upravljanje energetske resursima. Solidarna energetska zajednica omogućila bi međusobnu razmjenu energije između zemalja, kada neka od njih ima viškove, da ih ustupi drugoj

Međunarodni samit energetike “SET Trebinje 2023”, čiji je ovogodišnji slogan “Energetska stabilnost zapadnog Balkana”, okupio je oko 900 učesnika. Tokom tri dana trajanja samita u gradu na Trebišnjici okupili su se najistaknutiji predstavnici energetske struke - od državnih sekretara, resornih ministara, glavnih direktora elektorprivrednih preduzeća zemalja Zapadnog Balkana, do predstavnika kompanija, naučnih insitucija, fakulteta, banaka i šire poslovne zajednice. Diskutovalo se i razgovaralo o najvažnijim pitanjima energetike u regionu, ali i svijetu. Održano je devet panela, a učestvovalo preko 80 panelista.

Otvarajući jedan od najvećih samite energetike u ovom dijelu Evrope, generalni direktor “Elektroprivrede Republike Srpske” **Luka Petrović** izrazio je nadu da će Samit energetike u Trebinju iznjedriti važne zaključke

koji će biti prosljeđeni donosiocima odluka kako bi energetske sektor na Balkanu bio još stabilniji i nezavisniji.

On je istakao da postoji mogućnost osnivanja udružene energetske zajednice, kroz koju bi se mogli delegirati problemi, ali i zajednički rješavati na način da niko ne bude oštećen, da niko nema negativne efekte.

-Siguran sam da u jednoj takvoj energetske zajednici možemo da izvučemo i profitabilnost i stabilnost i nezavisnost u energetske smislu - naglasio je Petrović i

dodao da je veoma važno što će donosioci odluka u regionu u okviru devet panela imati kvalitetnu raspravu, posebno na temu nemogućnosti prenosa električne energije, dekarbonizacije, prozjumeru i slično.

Predsjednik Vlade Republike Srpske **Radovan Višković** siguran je da novac uloženi u energetiku, proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije znači novu dobit, novi razvoj i novu šansu.

-Republika Srpska vidi veliku razvojnu šansu u sektoru

energetike, sa više od 2.700 planiranih megavata u novim energetskim kapacitetima, primarno iz "čistih", obnovljivih izvora, izjavio je premijer Višković i dodao da je uvjeren da će paneli i zaključci koji će se donijeti na samitu olakšati i predstavnicima vlasti donošenje pravih i ispravnih odluka.

-Događaji kao ovaj samit mogu doprinijeti pronalasku ključnih pravaca razvoja, kako za pojedinačne zemlje, tako i za region, jer samo kao region možemo biti jači i napredniji - rekla je direktor Elektromreža Srbije **Jelena Matejić**.

Matejićeva je na otvaranju istakla da je tema ovogodišnjeg samita, koja se tiče energetske stabilnosti zapadnog Balkana, značajna, te da je važno pronaći ne samo rješenja za prevazilaženje prepreka, već i mehanizme za puno ostvarivanje energetskih potencijala regiona.

Ministar spoljne trgovine i ekonomskih odnosa u Savjetu ministara BiH **Staća Košarac** izjavio je u Trebinju da je cilj da se obezbijedi dugoročna energetska stabilnost, pouzdano snabdijevanje energijom, te stvaranje održivog i konkurentnog energetskog sektora, uz najviši stepen odgovornosti prema životnoj sredini.
- Republika Srpska je

prepoznala energetiku kao jedan od njavažnijih sektora u vremenu globalnih izazova. Želim jasno da kažem da ćemo istrajati u realizaciji ključnih projekata poput "Buk Bijele" i Istočne interkonekcije - naveo je Košarac.

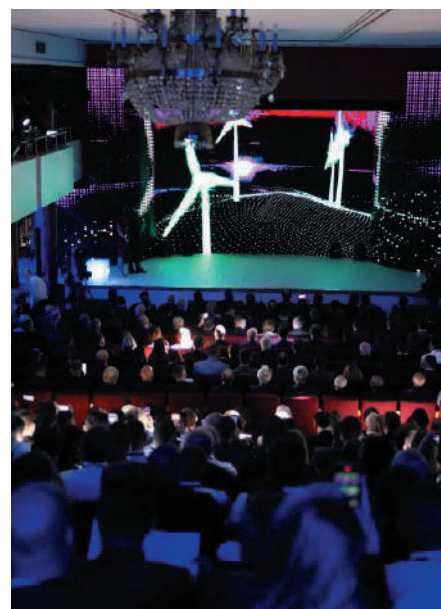
Ministar energetike i rudarstva Republike Srpske **Petar Đokić** istakao je da je energetika vodeća privredna oblast u Republici Srpskoj na kojoj se može dugoročno zasnivati njen ubrzani rast i razvoj, a trenutna vrijednost investicija u ovoj oblasti iznosi 2,4 milijarde maraka. Za njega je više nego prihvatljiva i višestruko značajna ideja regionalnog energetskog povezivanja, posebno u oblasti prenosa električne energije.

Predsjednik Republike Srpske **Milorad Dodik** istakao je da je pitanje energetike postalo dominantno i na ovim prostorima i u svijetu, naročito nakon što je počeo sukob u Ukrajini koji je izazvao velike probleme kada je riječ o energetici i koji će imati dalekosežne posljedice po evropsku i svjetsku energetska stabilnost. On je istakao da je Srpska regionalni izvoznik energije i da trenutno nema nikakvih restrikcija, kao i da bez energije nema budućnosti.
-Činjenica je da se svijet sve više oslanja na korišćenje automobila i transportnih

sredstava koji se pokreću na električnu energiju, što svakako govori o tome da moramo da razmišljamo i da u narednih desetak godina damo odgovore na pitanja koja se tiču energetike za ovo vrijeme i narednih nekoliko decenija. Ta pitanja će uvijek biti u fokusu i na dnevnom redu državnika, rukovodilaca energetskih sistema i stručnjaka, a na njima ćemo i mi zadržati naš fokus - istakao je Dodik.

Na skupu se obratio i ministar spoljnih poslova Mađarske **Peter Sijarto** koji je pokrenuo inicijativu o osnivanju energetski solidarne zajednice da bi se omogućila međusobna razmjena energije između zemalja, kada neka od njih ima viškove da ih ustupi drugoj.

Zajednička poruka svih zvaničnika je da je ključno regionalno povezivanje u energetici.

SET TREBINJE 2023

Distributivne mreže okosnica energetske tranzicije

Da bi se energetske mreže prilagodile energetskej tranziciji neophodno je povećati ulaganja u elektroenergetsku mrežu i do 70 odsto do 2030. godine u odnosu na prethodnih desetak godina. Naredna decenija treba da bude decenija distributivnih mreža a ključni pokretač ulaganja biće integrisanje obnovljivih izvora energije

Regionalni poslovni događaj u Trebinju na temu energetske budućnosti i održivosti proizvodnje energije bio je veoma uspješan, sa rekordnim brojem učesnika koji su obradili vrlo značajne teme, odnosno sve komponente moderne energetike – dekarbonizaciju, decentralizaciju, demokratizaciju, demonopolizaciju i digitalizaciju, koje zajedno predstavljaju veliki potencijal za reorganizaciju elektroenergetskog sistema.

Okupljanje i razmjena mišljenja između velikog broja eminentnih stručnjaka, naučnika i donosilaca odluka iz oblasti energetike, privrede i industrije od izuzetne je važnosti za donošenje odluka o strukturnim i funkcionalnim promjenama koje će nas sve zajedno voditi kroz energetske tranziciju

Raspravljalo se o tome kako razvoj elektroenergetskih mreža, izgradnja interkonekcijskih kapaciteta i primjena novih tehnologija

moгу ubrzati integraciju obnovljivih i ostalih izvora energije, s obzirom da su postojeći kapaciteti mreža nedovoljni.

Dat je, takođe, uvid u postojeće dobre primjere iz prakse i predstavljena nova tehnološka rješenja za izgradnju elektroenergetskih mreža budućnosti u cilju energetske tranzicije i dekarbonizacije, odnosno zamjene fosilnih goriva sa obnovljivim izvorima energije.

Na dnevnom redu bile su i aktuelne teme iz domena razvoja i dostupnosti tehnologije električnih i hibridnih vozila, kao i prateće infrastrukture u regionu, s obzirom da su ta vozila sve prisutnija na tržištu, ali se javljaju i značajna ograničenja kako bi se ostvario osjetno veći procenat ovakvih vozila u svakodnevnoj upotrebi. Neophodno je, naime, prevazići tehnokonomске izazove, a prije svega u pogledu

cijene i dometa ovakvih vozila. Ograničenja u vidu dostupnosti elektroenergetske infrastrukture, uticaj brzog punjenja na životni vijek baterija, razvoj tehnologije punjača predstavljaju takođe značajne izazove koji se u narednom period moraju prevazići.

Posebno interesovanje preko 900 učesnika izazvao je panel “Prosumeri u regiji – pravni i regulatorni okvir za podršku i tretman malih proizvođača s fokusom na solarne fotonaponske (PV) sisteme priključene na distributivnu mrežu” na kojem se diskutovalo o uspostavljanju regulatornog okvira za podršku decentralizovanoj proizvodnji električne energije iz OIE.

U središtu diskusije bili su mali proizvođači, njihov uticaj i barijere u procesu uspostavljanja prozjumerskog sistema. Predstavljena su određena iskustava iz regiona i naglašen značaj uređenja pravnog i regulatornog okvira za prozjumere i politiku i plan dekarbonizacije energetskog sektora i iskorišćenje solarnog potencijala.

Naime, Direktiva o energetskom tržištu koja je usvojena 2021. godine, definisala je vrlo detaljno mogućnosti i prava tzv. aktivnih kupaca koji

obuhvataju i prozjumere. Te propise do kraja godine treba prenijeti u nacionalna zakonodavstva da bi se zaista omogućilo da kupci igraju aktivnu ulogu, pri čemu će svaka članica EZ razviti odgovarajući pravni okvir koji će biti povoljan za aktivno učešće kupaca, ali će naravno uvažiti i interes onih koji nisu aktivni kupci. Neophodno je omogućiti da mreža funkcioniše na taj način da se sve koristi od njihovog angažmana ostvaruju, što znači da ona mora biti napredna mreža. EZ je prije tri godine formirala asocijaciju Koordinaciona grupa distributivnih sistema koja pojašnjava ulogu prozjumeru i daje preporuku kako da se distributivni sistemi prema tome odnose.

Čulo se, takođe, da će i prenosna i distributivna mreža imati problem sa obezbjeđivanjem dovoljnih

kapaciteta za sve one korisnike koji žele da budu aktivni kupci. Nemoguće je prikopčati sve takve kapacitete, odnosno, dolazilo bi do zagušenja u transportu u pojedinim intervalima vremena. Stoga će očekivani priliv prozjumeru nametnuti u distributivnoj mreži potrebu za značajnim investiranjem u nove kapacitete, ali tu je i problem upravljanja i sigurnosti sistema, kao i kvaliteta napajanja. Samo će savremena digitalna mreža moći jednovremeno da upravlja svim elementima distributivne mreže, zbog čega je ovo vrlo kompleksno pitanje.

Na samitu je bilo riječi i o načinu na koji EU može da pomogne tranziciju država Zapadnog Balkana koje moraju odjednom da nadoknade najmanje 15 godina zaostatka, te da li je rješenje u sufinansiranju

nacionalnih namjenskih fondova za tranziciju. Prije toga one treba da daju odgovor na pitanje kako se pripremaju za uvođenje CBAM mehanizma i za uvođenje cijene za emisije ugljendioksida od 2026. godine nadalje. Treba da same definišu neophodne akcije koje očekuju od Evropske unije. Za pomoć regijama bogatim ugljem EU ima obiman Fond za pravednu tranziciju.

Nova energetska djelatnost - agregiranje

A ključno pitanje daljeg razvoja tržišta jeste kako integrisati korisnike distributivnog sistema u tržište električne energije, s obzirom da je to vrlo kompleksan proces jer iz ugla samog korisnika potencijalni obim usluge koju on može da pruži je zanemarljiv u odnosu na veličinu i potrebu sistema. Upravo zbog toga

je uspostavljena i nova energetska djelatnost – agregiranje koju će obavljati nova grupa tržišnih učesnika – agregatori. Agregator sinhronizuje upravljanje grupom potrošača i izvora struje kako bi se u suštini ponašao kao reverzibilna elektrana, odnosno preuzimao i isporučivao energiju.

Učesnici su se složili da će s porastom broja malih proizvođača, uvođenjem sistema baterija za skladištenje struje, kao i razvojem električnih vozila, oni imati sve važniji zadatak u očuvanju stabilnosti elektroenergetskog sistema, te efikasnom iskorišćavanju viškova. Budući da raspolažu tehničkim mogućnostima za uključivanje vlasnika krovnih solarnih panela male snage na tržište, to bi mogao da bude pravac razvoja i podsticaj za domaćinstva i male firme da postanu prozumeri. U tom smislu, izuzetno je važno odrediti pravac daljeg razvoja

tržišta električne energije, što je veliki izazov za budućnost.

Raspravljalo se i o tome kako se nositi sa visokim cijenama energije u regiji, a jedna od tema bila je i bezbjednost energetskog sektora u oblasti mjerenja i prenosa električne energije.

Zaključci

S obzirom da je Evropa čvrsto opredijeljena da nastavi proces dekarbonizacije prelaskom sa fosilnih na obnovljive i ekološki čistije energente, zemlje regije moraće se uklopiti u taj proces. U najkraćem roku moraju uvesti oporezivanje emisija ugljen-dioksida, da bi se izbjegao mehanizam za prilagođavanje emisije na granicama /CBAM/ od 1. januara 2026. godine, i da bi se uspostavio sistemski fond za finansiranje energetske tranzicije – zaključeno je na samitu u Trebinju.

Smatra se, međutim, da rast cijena emisija prema trenutno važećem nivou u EU mora biti postepen, kako bi se izbjegao šok za stanovništvo i ekonomiju, ali dalje odgađanje uvođenja cijena na ugljen-dioksid bilo bi preskupo na duži rok i ugrozilo bi energetska, kao i ekonomsku stabilnost.

Jedan od zaključaka je da je razvoj kratkoročnih tržišta

(dan-unaprijed, unutar-dnevnog i balansnog) i njihova hitna integracija “market kapling” sa evropskim tržištem presudna za obezbjeđivanje novog investicionog ciklusa u obnovljive izvore koji su neophodni za ispunjenje klimatskih ciljeva i obezbjeđivanje energetske sigurnosti regiona.

Neophodno je i da se cjenovni signal sa veleprodajnog tržišta prenese na maloprodajno i time obezbijedi kupcima podsticaj da se aktivno uključe u energetska tranziciju.

Sa SET-a poručuju i da je važan preduslov za dalji razvoj elektroenergetskog sektora podizanje raspoloživosti postojećih prekograničnih prenosnih kapaciteta i omogućavanje obnovljivim izvorima da pristupe prenosnom i distributivnom sistemu, kao i efikasna i finansijski stabilna elektroprivredna preduzeća.

-Imajući u vidu potencijal koji regija posjeduje po pitanju prihvata obnovljivih izvora energije, potrebna su žurna i značajna ulaganja u energetska infrastrukturu, uz odvažnije promjene politike za promovisanje razvoja obnovljive energije, jer samo uz ispravne politike i ulaganja, regija može napraviti značajnu tranziciju prema

održivoj i niskougljičnoj energetska budućnosti – zaključuju stručnjaci i dodaju da bi Integracija korisnika distributivnog sistema na tržište električne energije i uspostavljanje tržišta usluga fleksibilnosti trebalo da obezbijedi nove perspektive za sve tržišne učesnike. Obnovljivi izvori električne energije, skladišta, agregatori, a naročito krajnji kupci sa novom, aktivnom ulogom na taj način dobili bi mogućnost da uvećaju profit i smanje

troškove kupovine električne energije.

Sa druge strane operatori sistema dobili bi nove resurse za efikasno upravljanje elektroenergetskim sistemom. Na taj način bićemo korak bliže ostvarenju krajnjeg cilja – funkcionisanju tržišta električne energije po principu opšte dobrobiti.
-Tranzicija energetska

sektora je dug i neminovan proces i on će ugroziti rad većine termoelektrana, što znači da se moraju dobro održavati i revitalizovati kako bi što duže bile u funkciji i kako bi njihova pogonska pouzdanost bila na što većem nivou – zaključili su na SET-u.

Iako zemlje regije imaju slične probleme kada je u pitanju snabdijevanje prirodnim gasom, ugljem, naftom i naftnim derivatima, ipak nemaju jedinstvenu strategiju.

Administrativno određivanje maloprodajnih cijena naftnih derivata na duži period ne doprinosi stabilizaciji tržišta i imaće negativne posljedice na snabdjevenost.

Obavezne rezerve nafte i naftnih derivata u skladu sa direktivama Energetske zajednice mogu doprineti stabilizaciji tržišta, ali na ograničen rok.

SINDIKALNA ORGANIZACIJA CEDIS-A

Vrijednost koeficijenta povećana nakon duže od decenije

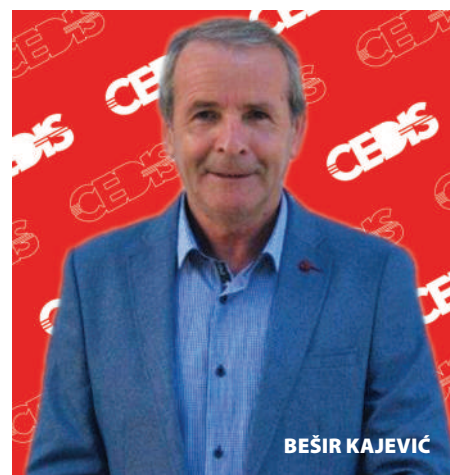
-To je prvi korak u pravcu poboljšanja materijalnog položaja zaposlenih u CEDIS - u – kaže Bešir Kajević, predsjednik SO CEDIS-a

Sindikalna organizacija CEDIS-a je, prema riječima njenog predsjednika **Bešira Kajevića**, i u 2022 godini ostala dosljedna ostvarivanju poboljšanja materijalnog položaja zaposlenih, koji je više od deceniju stagnirao i u znatnoj mjeri se pogoršavao zbog uticaja inflacije i drugih negativnih faktora koji su obezvrijedili zarade zaposlenih. U ostvarivanju cilja da se povećaju zarade u CEDIS – u sindikalne organizacije su, kaže Kajević, od početka imale razumijevanje menadžmenta, ali se zbog nepovoljnih okolnosti na koje se objektivno nije moglo uticati, i pored velikog angažovanja čelnih ljudi u kompaniji i svih zaposlenih na ostvarivanju što boljih rezultata rada, nije moglo ranije doći do ostvarenja tog cilja.

-Zarade zaposlenih, izražene preko obračunske vrijednosti koeficijenta, nijesu povećavane poslednjih deset godina i bilo je krajnje vrijeme da do toga i dođe, posebno imajući u vidu ispunjenje

glavnih parametara, kao što su stopa inflacije, izražena kroz povećanje cijene potrošačke korpe, ali i ostali parametri koji kreiraju životni standard zaposlenih. Konačno je došlo do povećanja, a ja se nadam da je ovo samo prvi korak i da nećemo dugo čekati na realizaciju drugog, a to je usklađivanje zarada u CEDIS-u sa zaradama u EPCG kao osnivaču. Posebno imajući u vidu težinu, odgovornost, složenost i uslove rada većine poslova i radnih zadataka koje obavljaju zaposleni u našoj kompaniji u cilju urednog snadbijevanja korisnika električnom energijom – ističe Kajević.

On je kazao da će reprezentativnim sindikalnim organizacijama u narednom periodu u fokusu biti vraćanje izdvajanja sredstava za rješavanje stambenih potreba zaposlenih sa sadašnjih 4,5 odsto na šest odsto, kao što je bilo ranije, jer je smanjivanje tog procenta doprinijelo da se iz godine u godinu povećava broj zaposlenih sa neriješenom stambenom

potrebom, što je, kako je kazao, od životne važnosti za svakog zaposlenog u CEDIS-u, posebno zbog enormnog povećanja cijene stambene izgradnje i zakupa stanova.

Kajević, takođe, naglašava da u kontinuitetu rade na poboljšanju zaštite na radu zaposlenih, kao i da su počeli razgovore sa menadžmentom na tu temu, te da će u narednom periodu djelovati preko radne grupe, sastavljene od predstavnika sindikalnih organizacija i predstavnika Poslodavca, radi iznalaženja najboljih rješenja u ostvarivanju bezbjednosti i zaštite na radu zaposlenih, posebno onih koji obavljaju najteže i najrizičnije poslove.

-Podsjetiću da je, na zadovoljstvo sindikalnih predstavnika i zaposlenih, prošle godine realizovan Sporazum o povećanju zimnice sa tri na pet obračunskih cijena rada, a to je još jedna potvrda saradnje i povjerenja među socijalnim partnerima, što je definitivno u obostranom interesu – navodi predsjednik SO.

U nadi da će se u dogledno vrijeme pozitivno realizovati i ostali navedeni zahtjevi sindikalnih organizacija, Kajević izražava zadovoljstvo

načinom vođenja socijalnog dijaloga i iskazanim razumijevanjem menadžmenta. Ističe, takođe i vrlo korektnu saradnju sa Sektorom za ljudske resurse, opšte poslove i korporativne komunikacije, kao i sa SOZ CEDIS-a.

Uvjeren je da će naši zaposleni, kao uvijek, uzvratiti posvećenim radom i odgovornim odnosom prema kompaniji, jer odavno je potvrđeno da su zadovoljni radnici produktivniji i motivisaniji.

Što se tiče planiranih aktivnosti SO CEDIS-a u ovoj godini, u prvom planu biće poboljšanje Pravilnika o rješavanju stambenih potreba zaposlenih, kao i pravnih akata iz oblasti zaštite na radu.

Takođe, imaće i vodeću ulogu u izradi Granskog kolektivnog ugovora energetike Crne Gore, nakon čega će uslijediti zaključivanje Kolektivnog ugovora Crnogorskog elektrodistributivnog sistema, a zatim i određenih pravnih akata Društva.

SINDIKALNA ORGANIZACIJA ZAPOSLENIH CEDIS-A

Dogovor nakon tromjesečnih pregovora

Vizija sindikalnih organizacija CEDIS-a je da zajedničkim snagama sa menadžmentom obezbijede dostojnstvnu poziciju zaposlenima, a time i kompaniji

Predstavnici reprezentativnih sindikata kompanije postigli su dogovor sa menadžmentom i potpisali Sporazum o povećanju obračunske vrijednosti koeficijenta. Povećana vrijednost koeficijenta ugrađena je u februarsku zaradu.

Tim povodom **Igor Mijušković**, predsjednik Sindikalne organizacije zaposlenih CEDIS-a, iskazao je zadovoljstvo zbog

postignutog dogovora sa menadžmentom nakon tromjesečnih pregovora.

-Pregovori su tradicionalno pokrenuti od strane reprezentativnih sindikalnih organizacija CEDIS-a još u novembru prošle godine, kada su podnijeta četiri zahtjeva. Tražili smo povećanje obračunske vrijednosti koeficijenta, povećanje izdvajanja za rješavanje stambenih potreba zaposlenih na šest odsto, zaključivanje

aneksa Kolektivnog ugovora CEDIS-a i Kriterijuma za dodjelu pomoći zaposlenih u dijelu da se roditelji smatraju članom uže porodice

i izdvajanje Poslodavca za potrebe rada Sindikata u iznosu od 1,2 odsto – kazao je Mijušković i dodao da je održano ukupno pet sastanaka.

-Na sastanku koji je Izvršni odbor naše sindikalne organizacije održao sa izvršnim direktorom Vladimirom Čađenovićem i direktorom Operativne direkcije Vladimirom Ivanovićem, osim o podnijetim zahtjevima, raspravljalo se i o problemima sa kojima se zaposleni susrijeću u toku rada.

Ipak, rezultat i tog i svih pomenutih sastanaka je da smo postigli dogovor oko najvažnijeg zahtjeva, a to je povećanje obračunske vrijednosti koeficijenta. U ovim izazovnim vremenima, kao odgovorna kompanija napravili smo korak naprijed ka boljem položaju zaposlenih – naglasio je Mijušković. On ističe da su reprezentativne sindikalne organizacije CEDIS-a i predstavnici Poslodavca tokom pregovora bili

jedinstveni u vezi zahtjeva za povećanje obračunske vrijednosti koeficijenta, što je rezultiralo i povećanjem od 20 odsto.

Dogovorena je dalja saradnja, a u vezi ispunjenja ostalih zahtjeva, naravno sve u skladu sa mogućnostima, jer nikom nije u interesu da se ugrozi rad i poslovanje kompanije. Očekivanja predsjednika SOZ-a su da će se u narednom periodu postići dogovor oko većine zahtjeva.

Mijušković informiše da je na sastancima sa poslovođstvom, takođe, bilo riječi i o normativima lične zaštitne opreme.

-Predstavnici menadžmenta su i u vezi tog zahtjeva izrazili spremnost za dogovor. U toku je prikupljanje informacija sa terena, koje ćemo sumirati i napraviti jedinstven i realan zahtjev prema njima – kazao je predsjednik SOZ-a.

Što se tiče daljih aktivnosti Sindikalne organizacije zaposlenih, u planu je, prema njegovim riječima, iniciranje

izmjene Pravilnika za rješavanje stambenih potreba zaposlenih, kao i izmjena Kriterijuma za dodjelu pomoći zaposlenima.

Takođe, Sindikalna organizacija zaposlenih će, kao članica grane Energetike i Saveza Sindikata Crne Gore, učestvovati u pregovorima sa predstavnicima Unije poslodavaca, vezano za izradu Granskog kolektivnog ugovora za energetiku koji će biti osnov za pregovore sa predstavnicima menadžmenta CEDIS-a oko izrade novog Kolektivnog ugovora u našoj kompaniji.

Pored navedenih, ključnih aktivnosti, Sindikalna organizacija zaposlenih se bavi i tradicionalnim aktivnostima, na zahtjev i u korist svih u CEDIS-u, trudeći se da ovaj vid organizovanja zaposlenih funkcioniše na najbolji mogući način. Očekuju nastavak partnerskog odnosa sa poslovođstvom, zasnovanog na uzajamnom uvažavanju i poštovanju i dobre i konstruktivne razgovore.

NASTAVLJENA SARADNJA SA KLINIČKIM CENTROM

CEDIS siguran partner

Od 2017. godine Kliničkom centru Crne Gore donirano oko 190 hiljada eura

Crnogorski elektrodistributivni sistem donirao je 25 hiljada eura Kliničkom centru Crne Gore i na taj način dodatno potvrdio društveno odgovornu orijentaciju kompanije, kao i uspješnu saradnju sa najvećom crnogorskom zdravstvenom ustanovom.

Ovogodišnja donacija, koja predstavlja nastavak realizacije četvorogodišnjeg Sporazuma sa Kliničkim centrom, potpisanog krajem 2019. godine, kada se CEDIS obavezao da ovoj ustanovi godišnje donira iznos od 25 hiljada eura, namijenjena je za adaptaciju Klinike za neurohirurgiju.

– Četvrtu godinu zaredom izdvajamo 25 hiljada eura za Klinički centar, uz dodatna sredstva koja doniramo mimo potpisanog Sporazuma. Zdravstveni sektor je godinama prioritetni dio naše društveno odgovorne strategije i ta saradnja daje rezultate.

Naša namjera je da budemo čvrst oslonac ovoj najvećoj zdravstvenoj ustanovi u zemlji, da mogu da računaju

na određene iznose i da na vrijeme planiraju projekte koje će da realizuju.

Do sada smo pomogli rekonstrukcije brojnih klinika i odjeljenja u okviru Kliničkog centra i veliko je zadovoljstvo običi rekonstruisana odjeljenja i na licu mjesta osjetiti entuzijazam naših ljekara jer im je omogućeno da rade u adekvatnim uslovima.

Sa ovogodišnjom uplatom se zaključuje četvorogodišnji Sporazum o finansiranju projekata Kliničkog centra, ali nastojaćemo da osmislimo nove, možda i plodotvornije vidove saradnje za period koji je pred nama – istakao

je izvršni direktor **Vladimir Čađenović**.

Doc. dr **Zoran Terzić**, medicinski direktor KCCG zahvalio je CEDIS-u na podršci koju je do sada pružao crnogorskom zdravstvenom sistemu, uvjeren da će naša kompanija sa ovom praksom nastaviti i ubuduće.

- Četvorogodišnji Sporazum KCCG iskoristio je na najbolji mogući način. Sa ponosom vas pozivamo da obiđete Centar za plastičnu, rekonstruktivnu i estetsku hirurgiju koji smo renovirali i obezbijedili uslove koje zaslužuju naši pacijenti i zaposleni i uvjerite se

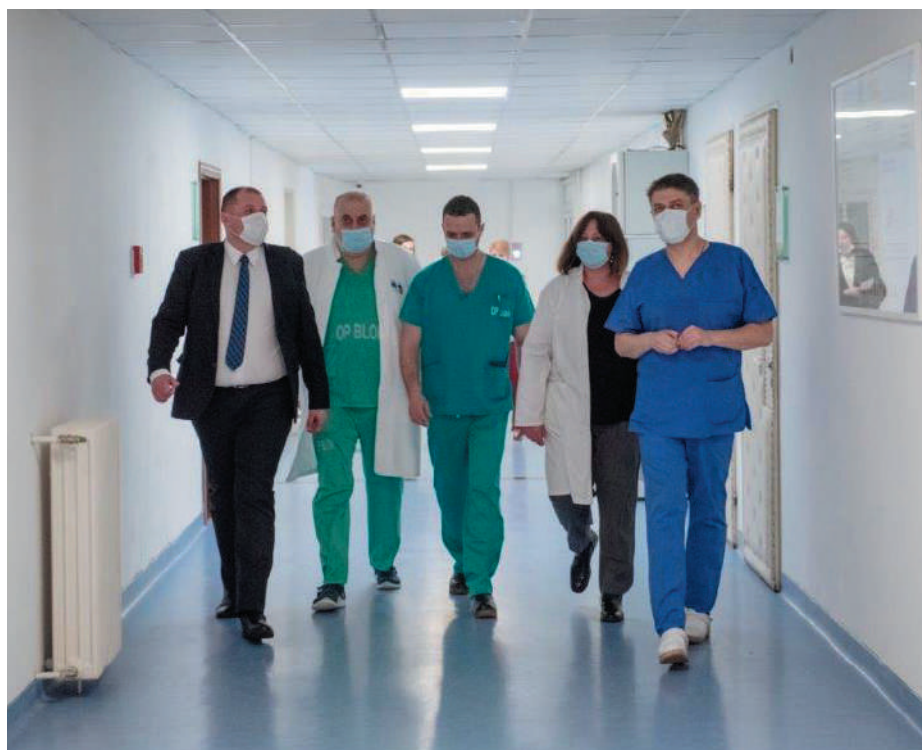
u rezultate zajedničkih aktivnosti. Slika govori više od riječi, a današnjem izgledu ovog Centra doprinijele su i donacije CEDIS-a. Drago nam je što ste, pored velikog broja crnogorskih ustanova, odabrali baš KCCG i što ste vrijednim donacijama podržali naše konstruktivne i opravdane ideje i projekte.

Ovogodišnja donirana sredstva ćemo takođe mudro utrošiti za unapređenje uslova na Klinici za neurohirurgiju gdje se liječe veoma zahtjevni pacijenti.

U ime KCCG, naših pacijenata, zaposlenih i svoje lično, uz želju da i dalje ostvaruje zavidne poslovne rezultate, zahvaljujem se CEDIS-u na dosadašnjoj podršci, uvjeren da ćemo promovisati još mnogo zajedničkih uspješnih projekata - naglasio je doc. dr Terzić.

U ime Klinike za neurohirurgiju na vrijednoj donaciji zahvalio se i dr **Luka Borovinić**.

- U ime direktora i svih zaposlenih na Klinici za neurohirurgiju Kliničkog centra Crne Gore želim da se zahvalim CEDIS-u na ovoj vrijednoj donaciji koja će značajno pomoći u ostvarivanju ideje da se rekonstruiše Klinika za neurohirurgiju koja od

osnivanja Kliničkog centra sedamdesetih godina prošlog vijeka nikada nije imala kompletnu rekonstrukciju. To nas, naravno, veoma raduje jer će se značajno poboljšati boravak naših pacijenata na Klinici, pa će samim tim i rezultati rada biti bolji.

Na Klinici za neurohirurgiju borave veoma zahtjevni i kompleksni pacijenti koji se liječe od tumora mozga, krvarenja u mozgu, teških povreda glave, raznih oboljenja i povreda kičme, tako da nas veoma raduje što smo prepoznati kao Klinika koja treba da prođe kroz proces rekonstrukcije.

Zahvaljujem se CEDIS-u, zahvaljujem se i Kliničkom centru, upravi KCCG i svim prijateljima i ljudima

koji će pomoći proces rekonstruisanja - kazao je dr Borovinić.

Donacije Kliničkom centru, realizovane prethodnih godina, utrošene su za izgradnju Baby friendly odjeljenja na Klinici za ginekologiju i akušerstvo, nabavku pedijatrijskog kardiološkog ultrazvuka za potrebe Instituta za bolesti djece i špric pumpi za potrebe Klinike za anesteziju, reanimaciju i terapiju bola.

Prošlogodišnja donacija CEDIS-a je utrošena za nastavak radova na rekonstrukciji Centra za plastičnu, rekonstruktivnu i estetsku hirurgiju, dok će ovogodišnja biti usmjerena na adaptaciju Klinike za neurohirurgiju.

PODRŠKA ZA ŠAHOVSKI SAVEZ CRNE GORE

Stabilna pomoć preduslov za dobre rezultate

CEDIS je i ove godine finansijski podržao Šahovski savez Crne Gore u ostvarenju sportskih ambicija, čime je nastavljen partnerski odnos sa krovnom institucijom crnogorskog šaha. Ugovor o sponzorstvu vrijedan je 4.5 hiljade eura, a sredstva će se usmjeriti na organizaciju dva evropska šampionata u okviru kojih će Šahovski savez ugostiti neke od najboljih šahista i šahistkinja svijeta.

U Savezu ne kriju zadovoljstvo što su nakon odličnih rezultata, krunisanih najboljim plasmanom crnogorskih šahista u istoriji koji je prethodne godine ostvaren na Šahovskoj olimpijadi u Indiji, ponovo našli partnera u CEDIS - u i dobili vjetar u leđa od jedne od najvećih i najznačajnijih kompanija u Crnoj Gori. Stabilna pomoć onih koji prepoznaju značaj i potencijal drevne igre na 64 crno - bijela polja neophodan je preduslov za postizanje dobrih rezultata.

- Dugogodišnje prijateljstvo Šahovskog saveza i CEDIS-a protkano je uspjesima, napretkom i progresom ove

drevne igre u Crnoj Gori. Velika je privilegija da jedna od najuspješnijih kompanija u državi, bude prijatelj naših akcija, a sa ponosom ističemo da je CEDIS dominantno bio partner aktivnosti koje su vezane za mlade šahiste. Tako je vaša kompanija, prethodne godine, bila sponzor Pionirskog prvenstva, Finalnog turnira kadetskog prvenstva gdje je kroz čitav ciklus takmičenja nastupilo gotovo 400 mladih šahista i šahistkinja. Takođe, CEDIS je bio i ključni partner prilikom organizacije dva veoma značajna međunarodna takmičenja, riječ je o Evropskom školskom kupu i Balkanskom prvenstvu za mlade.

Nadamo se da će uspješna saradnja biti nastavljena

i u budućnosti, na radost crnogorskog šaha, te da će i dalje posebna pažnja biti usmjerena ka novim mladim šampionima, koji će u budućnosti biti najbolji reprezentivi, kako našeg šaha, tako i društva u cjelini – naglasio je prilikom potpisivanja Ugovora o sponzorstvu **Jovan Milović**, predsjednik Šahovskog saveza Crne Gore.

Vladimir Čađenović, izvršni direktor Crnogorskog elektrodistributivnog sistema, istakao je ovim povodom da prilikom planiranja društveno odgovornih aktivnosti u našoj kompaniji nastoje da ostvaruju stabilna i dugoročna partnerstva koja doprinose pozitivnim promjenama u zajednici, a

upravo je takav odnos koji iz godine u godinu CEDIS gradi sa Šahovskim savezom.

- Izuzetno smo ponosni na partnerski odnos sa Šahovskim savezom. Osim izvanrednih plasmana, dodatno nas motiviše da saradjujemo usmjerenost Saveza na promociju šaha

među mlađim generacijama, te izuzetni rezultati koje postizete na tom planu.

Uvjeren sam da ćete i dalje da nižete izvanredne rezultate, kao i da će vam Crnogorski elektrodistributivni sistem biti podrška u ostvarenju sportskih ambicija i partner na koji se možete

trajno osloniti – istakao je Čađenović.

Da je CEDIS kompanija sa izraženom društveno odgovornom orijentacijom potvrđuju i brojna priznanja za društvenu odgovornost, među kojima su nagrade koje dodjeljuju Unija poslodavaca i Privredna komora Crne Gore.

BIL GEJTS: AKO JE CILJ SMANJENJE UTICAJA KLIMATSKIH PROMJENA, U FOKUS TREBA STAVITI MREŽNE KOMPANIJE

Mreže ključ za budućnost čiste energije

Da bismo iskoristili priliku, vezano za maksimalno korišćenje čistih izvora električne energije, prvo moramo svoju mrežu dovesti u 21. vijek, što je problem i na drugim mjestima diljem svijeta. Način na koji premještamo električnu energiju u SAD-u jednostavno nije dizajniran da zadovolji moderne energetske potrebe.

Od početka većina elektrana je smještena u blizini gradova. Željeznice i cjevovodi korišćeni su za transport fosilnih goriva s mjesta gdje su eksploatisana do elektrana gdje su se spaljivala za proizvodnju električne energije.

Taj model ne važi kad je u pitanju solarna energija i vjetar jer su najbolje lokacije za proizvodnju mnogo električne energije daleko od urbanih sredina. Zamislite vjetrovite ravnice ili sunčane pustinje Arizone. Ne možete tačno poslati sunčevu svjetlost u željezničkom vagonu, pa će nam, tako, da bismo maksimalno iskoristili potencijal čiste energije, trebati mnogo duže mreže da premjestimo tu energiju od mjesta gdje je proizvedena do mjesta gdje je potrebna. Takođe će nam trebati više linija, jer će potražnja u našoj zemlji samo rasti u godinama koje dolaze kako budemo elektrifikovali više stvari (poput naših automobila!).

Brojna istraživanja i procjene pokazuju da će se potražnja za električnom energijom više nego udvostručiti do 2050. godine.

Čak i da ne radimo prema budućnosti čiste energije, svejedno bismo morali ažurirati svoju mrežu. To je zato što je naša mrežna infrastruktura jednostavno stara. Većina naših sadašnjih prenosnih i distributivnih vodova izgrađena je između 1950-ih i 1970-ih, a njihov životni vijek je samo 50 godina. To bi bio problem i u normalnim vremenima, ali ponavljanje ekstremnih vremenskih uslova posljednjih godina samo je naglasilo koliko smo ranjivi dok ulazimo

u eru u kojoj će ti događaji biti češći.

Osim što je zastarela, postoji još jedan veliki problem koji sve pogoršava: naša mreža je fragmentisana. Većina ljudi govori o “električnoj mreži” kao da je to jedna jedina mreža koja pokriva cijelu naciju od obale do obale, ali to je zapravo komplikovana šara sistema s različitim nivoima međusobne povezanosti.

Naša zamršena mreža sprječava zajednice u uvozu energije kada im izazovi poput ekstremnih vremenskih uslova isključe struju. Takođe sprječava da energija iz novih izvora čiste energije dođe do domova ljudi. Upravo sada, više od 1000 gigavata vrijedni potencijalni projekti čiste energije čekaju na odobrenje - što je otprilike trenutna veličina cijele američke mreže - a glavni razlog za usko grlo je nedostatak prenosnih kapaciteta. Stvari dodatno komplikuje to što nove infrastrukturne projekte obično planiraju i realizuju stotine pojedinačnih komunalnih poduzeća koja nisu dužna da koordinirano rade.

Rješenja:

1. Planiranje: Kao i svi infrastrukturni projekti, novi dalekovodi i nadogradnje mreže počinju planiranjem.

Planovi se obično temelje na kratkoročnim prognozama potrošnje energije, ili čak na podacima koji gledaju unazad—što znači da se nove linije ne grade imajući na umu buduće potrebe. Federalna energetska regulatorna komisija nedavno je predložila da mrežne kompanije dugoročnije i dalekovidije planiraju. Neophodna je, takođe, redovna regionalna koordinacija između međudržavnih dalekovoda.

2. Plaćanje: Savezna vlada određuje kako će se financirati poboljšanja infrastrukture velikih razmjera—bilo putem plaćanja poreza, ili raspodjelom troškova na potrošače. Dvostranački zakon o infrastrukturi, donijen 2021. godine, uložio je nešto novca u projekte prenosa, ali moramo uložiti više na federalnom nivou, a istovremeno lokalnim vlastima učiniti pristupačnijim nove projekte. FERC treba da pomogne u rješavanju problema raspodjele troškova raspodjelom troškova velikih projekata na čitave regije umjesto da se traži da plate samo ljudi na kraju reda.

3. Izdavanje dozvola: Sadašnji postupak izdavanja dozvola je dug, zamršen i često zastario. Kao rezultat toga, ne gradimo mreže dovoljno brzo. Neke države preduzimaju inovativne korake kako bi ubrzale proces, ali ima puno

prostora za pojednostavljenje tog procesa.

Inovacije će takođe pomoći. Na primjer, tehnologije za poboljšanje mreže, kao što su dinamičke ocjene vodova, kontrole protoka energije i optimizacija topologije mogu povećati kapacitet postojećeg sistema. Breakthrough Energy Ventures, koji je dio klimatske inicijative čije sam pokretanje pomogao, uložio je u nove tehnologije kao što su napredni vodovi i supervodovi—žice koje koriste vrhunske materijale za dobijanje više energije iz manjih vodova. Ali te tehnologije nisu zamjena za stvarna systemska poboljšanja i izgradnju mreža na mjestima gdje već ne postoje.

Klimatske promjene najteži su problem s kojim se čovječanstvo ikada suočilo, ali vjerujem da smo dovoljno genijalni da ga riješimo. A ako vam je stalo da se izborite sa klimatskim promjenama, morate brinuti o mrežama.

Jednostavno rečeno: one su ključ naše budućnosti čiste energije. Ako riješimo prepreke koje stoje na putu te budućnosti, to će dovesti do nižih emisija, čistijeg vazduha, više radnih mjesta, manje nestanaka električne energije, više energetske i ekonomske sigurnosti, te zdravijih zajednica diljem zemljine kugle.

CEDIS

Dizajn: Digital DAB
Štampa: Lux print

Crnogorski elektrodistributivni sistem
Ivana Milutinovića 12
www.cedis.me

 / cedisonline
 / cedisonline